

Концептуальні підходи до визнання та інформаційного представлення інвестиційної діяльності

Розглядаються різні трактування інвестицій та інвестиційної діяльності. Даються пропозиції щодо більш повного та глибокого розкриття інформації про інвестиційну діяльність в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності підприємств.

інвестицій, інвестиційна діяльність, інвестиційні процеси, інформація, інформаційне забезпечення, бухгалтерський облік, фінансова звітність.

Інвестиційна діяльність підприємства є одним з найбільш прибуткових, проте складних і ризикованих видів бізнесу. Її результати мають значний вплив на ефективність роботи підприємства в цілому.

Поняття „інвестиції”, „інвестор”, „інвестиційна діяльність” та інші введені у вітчизняну термінологію порівняно недавно. У 1991 році був прийнятий Закон України „Про інвестиційну діяльність”. Пізніше питанням визначення даних понять, їх трактуванню були присвячені праці вітчизняних авторів Бланка І.О., Добровського В.М., Пересади А.А., Титаренка Н.О., Шевчука В.Я. та інших, які базувалися на наукових розробках таких відомих вчених, як Бернс В. і Хавранек П., Бірман Г. і Шмідт С., Бочаров В.В. і Бромвіч М., Ковальов В.В. і Соколов Я.В., Марковіч Г. і Шарп У. Проте на даний час немає чіткості щодо визнання та облікового представлення інвестиційних процесів на підприємстві.

Метою даного дослідження є узагальнення сучасних трактувань інвестиційної діяльності та проблем їх облікового забезпечення на підприємстві. Ставиться завдання також дати критичну оцінку існуючим методам інформаційного забезпечення інвестиційних процесів, дати пропозиції щодо вдосконалення подання інформації про інвестиційну діяльність у фінансовій звітності.

В економічній літературі і практиці поняття інвестиційної діяльності трактується неоднозначно. Більшість авторів схильні до того, як трактується це поняття у Законі України " Про інвестиційну діяльність": як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб, держави щодо реалізації інвестицій [5]. Зокрема, проф. Бланк І.О. характеризує інвестиційну діяльність "... як процес обґрунтування і реалізації найбільш ефективних форм вкладення капіталу, спрямований на розширення економічного потенціалу підприємства" [1, с.290]. Аналогічно трактує це поняття й проф. Пересада А.А. з тією лише різницею, що інвестиційна діяльність розглядається як інвестиційний процес, для якого характерними є такі стадії: мотивація і прогнозування, обґрунтування доцільності і планування, державне регулювання і страхування, фінансування і забезпечення матеріально-технічними ресурсами, освоєння інвестицій і передача об'єкта в експлуатацію [9,с.13].

Бочаров В.В. розглядає інвестиційну діяльність як поступове перетворення (метаморфози) ресурсів у капітальні вкладення, в результаті яких відбувається приріст капітальної вартості у формі доходу (прибутку) [2, с.7].

Деякі автори ототожнюють інвестиційну діяльність з інвестуванням. Так, Ковалюк О.М. вважає інвестування одним з методів фінансового механізму організації економіки держави, який реалізується через інвестиції [6, с.55].

Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. та Сможенко Т.С. розуміють інвестування як фінансування довготермінових вкладень [4, с.194]. Єрмошенко Н.Н. і Скворцов Н.Н. трактують інвестування як здійснення капітальних вкладень на реалізацію того або іншого напрямку економічного розвитку [3, с.58].

Інвестування представляється також через динаміку кругообігу ресурсів у бізнесі [8, с.18]. Такий кругообіг проходить три цикли: фінансування, інвестування, операційна діяльність.

Даний процес постійно повторюється, може мати циклічний характер, відображає створення нової вартості у бізнесі. Інвестиції і пов'язана з ними діяльність є головною рушійною силою будь-якого бізнесу.

Ерік Хелферт зводить систему прийняття рішень у сфері бізнесу до таких взаємопов'язаних фаз:

- інвестування ресурсів;
- використання даних ресурсів з метою здійснення основної виробничої діяльності;
- розумне поєднання джерел фінансування, що забезпечують створення даних ресурсів. [10, с.19]

Отже, серед вчених, економістів, практиків в основному склалося такі три напрями щодо розуміння поняття та визначення інвестиційної діяльності.

1. Подання будь-якого бізнесу через призму інвестування, за яким господарський процес можна представити як окремий інвестиційний проект, що включає такі цикли: накопичення і обачливе витрачання фінансових ресурсів, інвестування їх у вигідні об'єкти, з допомогою яких здійснюється ефективна операційна діяльність. І як результат, від такого бізнесу інвестор одержує дохід (прибуток), який може бути використаний ним на споживання, або додатково інвестований у бізнес. Такий підхід можна застосувати до окремих інвестиційних проектів, представивши їх життєвий цикл через грошові потоки.

Об'єктами обліку і аналізу при цьому виступають інвестиційні витрати коштів, чисті доходи від експлуатації проекту, кумулятивне повернення капіталу, тривалість життєвого циклу інвестиційного проекту.

2. Подання інвестиційної діяльності як сукупності дій, спрямованих на здійснення інвестицій. В результаті така діяльність включає передінвестиційну фазу, процес вкладення капіталу та забезпечення віддачі інвестицій. Інвестиційна діяльність розуміється як розміщення капіталу в будівництво чи купівлю нових засобів виробництва, а також через придбання акцій, часток у капіталі інших суб'єктів і прийняття у зв'язку з цим практичних дій для отримання прибутку чи іншої вигоди.

Об'єктами обліку і аналізу при цьому виступає зіставлення одержаного доходу з понесеними інвестиційними витратами і визначення ефективності здійснення заходів, а отже й ефективності інвестицій. Такий підхід дає необхідний ефект при визначенні прогностичної ефективності окремих проектів. Як показала практика, він не мав успіху у підприємствах, які постійно (перманентно) здійснюють інвестиції у свою діяльність через брак інформації.

За даними обліку діючого підприємства важко виділити ефект (прибуток) від здійснення окремих заходів, пов'язаних з розширенням, модернізацією технічним переозброєнням діючого виробництва в загальній масі фінансових результатів підприємства.

3. Третій напрям полягає у визнанні інвестиційної діяльності як двох взаємопов'язаних процесів: будівництва і придбання необоротних активів, а також фінансових інвестицій; реалізації (продаж, списання) зазначених активів.

Саме так трактують інвестиційну діяльність національні і міжнародні стандарти обліку. Це означає, що в процесі звичайної діяльності кожне підприємство шляхом здійснення інвестування формує інвестиційний портфель. До нього можуть входити реальні проекти, сформовані в результаті будівництва чи придбання нових об'єктів, розширення, реконструкції діючих. До цього портфеля крім реальних (капітальних) об'єктів можуть входити окремі проекти, що стосується фінансового інвестування (придбання акцій, інших цінних паперів, здійснення внесків до статутного капіталу інших суб'єктів, інвестування на умовах кредиту з метою одержання відсотків).

З іншого боку, підприємство може здійснювати продаж (списання) окремих активів, виходити з інвестиційних проектів фінансового напрямку. В результаті цього підприємство одержує від реалізації цих проектів кошти, які повторно можуть бути направлені на здійснення інвестування.

Схематично це можна зобразити таким чином:

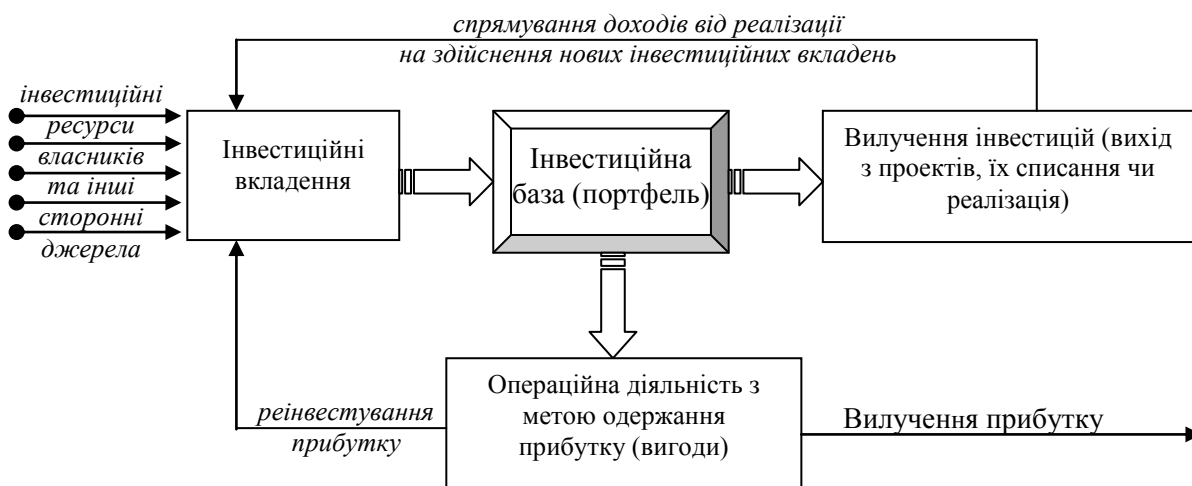

Рисунок 1- Схема інвестиційної діяльності підприємства

Отже в процесі інвестиційних вкладень створюється інвестиційна база – набір (портфель) інвестиційних проектів, в результаті експлуатації яких інвестор одержує прибуток, досягаються інші вигоди. Інвестиційний портфель може постійно змінюватися за рахунок введення до нього одних об'єктів та вибуття інших.

Враховуючи сказане, не можна погодитися з трактуваннями окремих авторів та джерел, за яким, під інвестиційною діяльністю розуміються дії інвестора, спрямовані на здійснення (реалізацію) інвестицій. Це лише один бік інвестиційного процесу. Іншим є вилучення інвестицій, вихід з раніше створених інвестиційних проектів в результаті списання, продажу, безоплатної передачі необоротних активів та фінансових інвестицій.

Звідси, слід вважати більш логічним трактування, за яким інвестиційну діяльність пов'язують з придбанням і реалізацією необоротних активів та фінансових інвестицій.

При визначенні сутності, критеріїв оцінки інвестиційної діяльності необхідно встановити межі, відділити її від інших видів діяльності: операційної, фінансової. На підставі таких критеріїв визначаються показники оцінки, проводиться аналіз ефективності діяльності.

На рис. 2 подані основні напрями оцінки, визначено найбільш важливі напрями інформаційного забезпечення та показники аналізу інвестиційної діяльності підприємства. Як і будь-який інший вид діяльності, інвестиційна сфера повинна мати певну структуру активів (майна) та джерел їх утворення. У якості набутого майна інвестиційної діяльності виступають незавершені і завершені інвестиційні проекти, що входять до інвестиційного портфеля підприємства у відповідності з його інвестиційною стратегією.

Виходячи із самого визначення поняття, до активів інвестиційної діяльності включаються придбані необоротні матеріальні і нематеріальні активи, фінансові інвестиції.

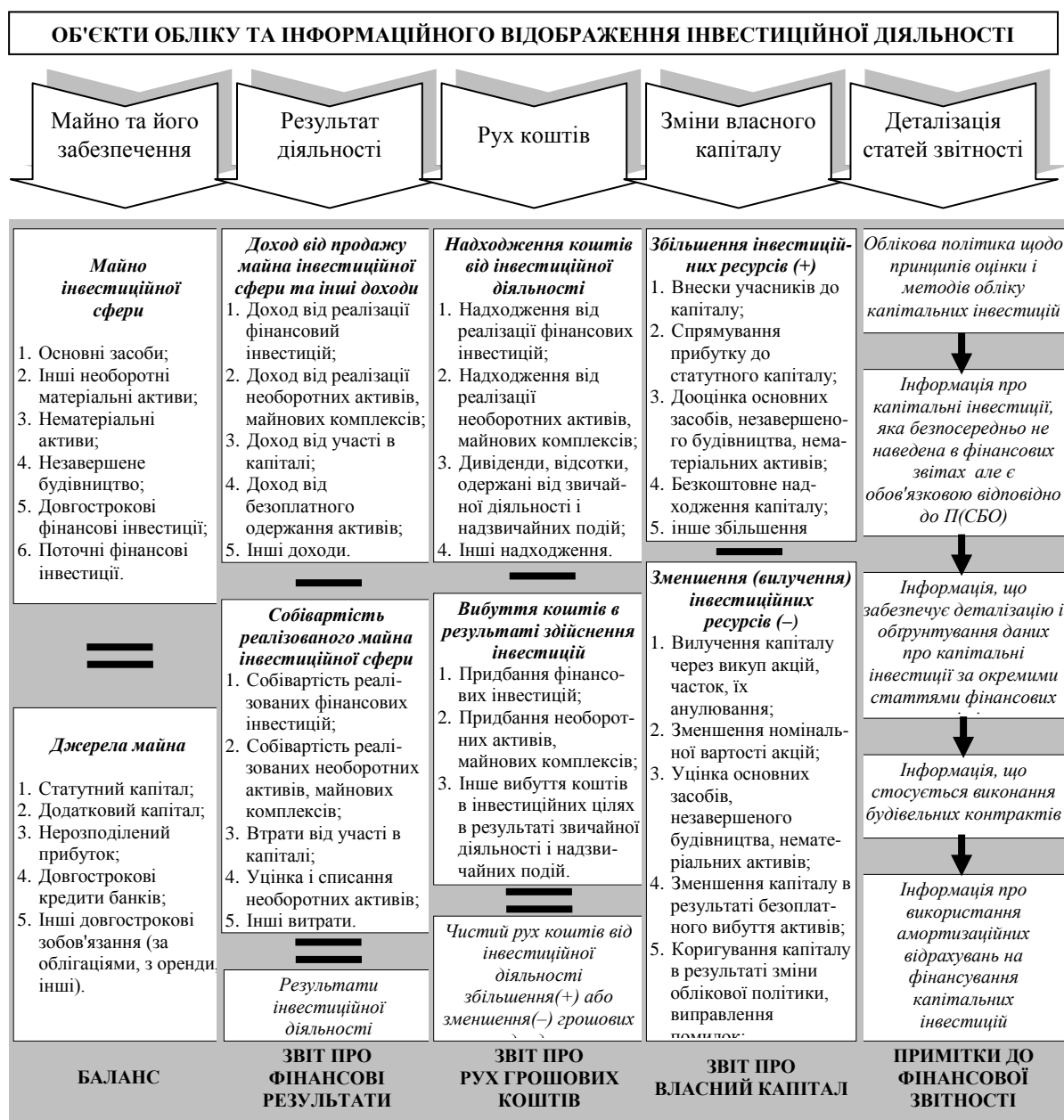

Рисунок 2 - Напрями та показники інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності в обліку і звітності

У розуміння поняття "придбання" вкладається не лише купівля цих активів, але й будівництво власними силами, чи за контрактом з підрядними будівельними організаціями, самостійне виготовлення на підприємстві, безоплатне одержання та інші

випадки надходження такого майна: основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, незавершеного будівництва, довгострокових і поточних фінансових інвестицій.

Як бачимо, інвестиційна діяльність повинна бути представлена в обліку і звітності за такими напрямками:

1. Структура та рух інвестиційного майна і джерел його утворення;
2. Доходи, витрати, результат інвестиційної діяльності ;
3. Грошові надходження, грошові витрати і чистий рух грошових коштів від інвестиційної діяльності;
4. Інформація про рух власного капіталу як основного джерела інвестицій;
5. Розшифровка у примітках до річної фінансової звітності окремих показників та облікової політики щодо принципів оцінки та обліку інвестицій.

Щодо критеріїв визнання інвестиційного майна (основних засобів, інших необоротних матеріальних та нематеріальних активів, незавершеного будівництва, довгострокових фінансових інвестицій), то їх можна класифікувати за такими спільними ознаками:

- це активи, використання яких призведе до одержання економічних вигод у майбутньому;
- вартість їх може бути достовірно визначена;
- очікуваний термін корисного використання цих активів перевищує один рік або операційний цикл.

Складнішою є проблема визначення джерел формування інвестиційного майна. Сучасна система не передбачає відокремленого обліку та відображення в звітності джерел фінансування капітальних та фінансових інвестицій. Якщо керуватися такими характеристиками інвестиційного капіталу як добровільність внесення, претендування на дохід чи інші вигоди, участь у прибутках, участь в управлінні то джерелами інвестицій можна вважати власний капітал і спеціально залучені інвестиційні ресурси (кредити банку, доходи від випуску облігацій, лізингових операцій). Поточна кредиторська заборгованість позбавлена зазначених інвестиційних властивостей та пов'язаних з ними процесів, у багатьох випадках вона виникає неминуче, кредиторю гарантується сума і строки погашення зобов'язань.

На наш погляд, недостатньо представлена в обліку і звітності інформація про доходи, витрати і результат інвестування як самостійного виду діяльності. Доцільно було б під зазначені процеси виділити окремі рахунки бухгалтерського обліку, а у Звіті про фінансові результати замість показників „Інші доходи” та „Інші витрати” відображати інформацію за статтями „Інвестиційні доходи”, „Інвестиційні витрати” з відокремленим виведенням результатів за даним видом діяльності за тим зразком, як подається інформація у формі №3 „Звіт про рух грошових коштів”.

Для більш реального відображення власних інвестиційних ресурсів у балансі та звіті про власний капітал суми статутних внесків пропонується розкривати розгорнуто з врахуванням неоплаченого та вилученого капіталу і визначенням фактично здійснених внесків акціонерами, засновниками, учасниками та іншими власниками за схемою:

Статутний капітал зареєстрований (показується довідково)

–

Неоплачений капітал (довідково)

–

Вилучений капітал (довідково)

=

Внесений капітал (входить до валюти балансу)

Потребує більшої деталізації інформація про інвестиційну діяльність у Примітках до річної фінансової звітності. Насамперед, у Примітках повинні розкриватися найважливіші принципи облікової політики, в тому числі й стосовно інвестиційної діяльності. Сучасна форма Приміток містить лише табличний матеріал, з допомогою якого важко розкрити облікову політику. Її можна описати у пояснювальній записці до річного звіту, як однієї з форм розшифровки поглиблення і розширення інформації, що міститься у фінансовій звітності.

Крім цього не одержали повного висвітлення у Примітках й показники, розкриття яких передбачають окремі Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Так, не одержали повного розкриття у Примітках показники щодо укладених будівельних контрактів, інформація про вартість інвестиційного майна, що не використовується, повністю амортизоване, вилучене для продажу та інше. З 12-ти показників, рекомендованих для розкриття П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» у Примітках міститься інформація лише по трьох, а з 16-ти показників, які повинні бути розкриті згідно П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» діюча форма Приміток не передбачає ні одного.

Зважаючи на це необхідно змінити підхід до розкриття інформації у Примітках. Немає потреби будувати Примітка, як окрему, сталу форму звітності. Вони повинні будуватися за довільною формою, містити цифровий, табличний та текстовий матеріал, їх можна було б подавати також у формі пояснювальної записки.

Запровадження в життя зазначених пропозицій щодо визначення концепцій, вдосконалення обліку та інформаційного подання у фінансовій звітності інвестиційної діяльності дозволить розширити інформаційне поле, одержувати більш якісну інформацію про інвестиційні процеси на підприємстві, які є одним з найважливіших рушіїв у розвитку підприємницької діяльності, впровадженні науково-технічного прогресу в економіку країни.

Список літератури

1. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент: учебный курс. – К.: Ника-Центр, 2001. – 448 с.
2. Бочаров В.В. Финансово-кредитные методы регулирования рынка инвестиций. – М.: Финансы и статистика, 1993. – 176 с.
3. Ермошенко Н.Н., Скворцов Н.Н. Словарь-справочник предпринимателя. – К.: УкрИНТЭИ, 1993. – 168 с.
4. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Сможенко Т.С. Фінансовий словник. – 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Львів: Видавництво „Центр Європи”, 1997. – 576 с.
5. Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991 р. // Електронна бібліотека “Юрист-плюс”. – К.: ЦКТ, 2000.
6. Ковалюк О.М. Методологічні основи фінансового менеджменту // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 51-57.
7. Крупка Я.Д. Облік інвестицій. Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 302 с.
8. Крупка Я.Д. Прогресивні методи оцінки та обліку інвестиційних ресурсів. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 387 с.
9. Пересада А.А. Основы инвестиционной деятельности. – К.: Либра, 1996. – 344 с.
10. Хелферт Э. Техника финансового анализа / Пер. с англ. под ред. Л.П.Белых. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 663 с.

Розглядаються різні трактування інвестицій та інвестиційної діяльності. Даються пропозиції щодо більш повного та глибокого розкриття інформації про інвестиційну діяльність в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності підприємств.

Considered different interpretations of investments and investment activity. Given suggestions in relation to more complete and deep opening of information about investment activity in a accountant and financial reporting of enterprises.